

ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

ZINAIDA BOLBOCEANU,

conferențiar universitar, interimar
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Geneza culturii tradiționale se desfășoară în condiții de frământări și contradicții între bine și rău, frumos și urât. În ce măsură cultura l-a produs pe om în aceeași măsură omul va produce cultura. Lumea este în continuă mișcare și schimbarea este inevitabilă în toate sferile de ocupație, inclusiv și în procesul de creativitate. Formele diferite de exprimare în arta tradițională au adus periodic schimbări noi condiționate de modernitate.

O simpatie exagerată față de trecut, de tradiții, frica de improvizare, de acceptare a tot ce e nou, tendința de autoconservare nu sunt benefice pentru artă și stopează procesul de creativitate.

Cuvinte-cheie: modernitate, tradiție, folclor, creativitate, artă tradițională, interpret, frumos și urât, autoconservare.

The genesis of modern culture is going on under conditions of unquietness and contradictions between good and evil, beautiful and ugly. To the extent culture produced the human, to the same, man will produce culture. The world is in motion and change is inevitable in all areas of activity, including in the process of creativity. Different forms of expression in traditional art have regularly brought that new which is conditioned by modernity.

An excessive sympathy for the past, traditions, fear of improvisation, the acceptance of anything new, the trend of self-preservation are not beneficial for art and stops the creative process.

Keywords: modernity, tradition, folklore, creativity, traditional art, performer, beautiful and ugly, self-preservation.

Atunci când este vorba despre tradiție și modernitate, în primul rând punem problema raportului cultural, dar și necesitatea echilibrului dintre aceste două fenomene. Sub acest aspect, fenomenul luptei între generații din lumi diferite, cu aspirații, ocupații și educație atât de diversă este binecunoscut și mereu actual. Lumea este în continuă mișcare și schimbarea este inevitabilă în toate sferile de activitate,

inclusiv și în procesul de *creativitate*. Bunăstarea materială evoluează în raport direct cu dezvoltarea economică, nu și aspectul valoric al culturii unui popor. Or, acesta depinde de alți factori ce determină procesul de creație. Complexitatea acestor factori reiese din scopurile ce și le pune artistul și depind în mod direct de cultura acestuia, care este condiționată de prezența unei alte culturi, cultura spirituală. În ce măsură cultura l-a produs pe om în aceeași măsură omul va produce cultura. Rapsodul și cunoscutul realizator de emisiuni de *folclor*, profesorul Grigore Leșe spune: “Noi asistăm la o decădere morală, care aduce la degenerarea sufletului omului, la sărăcirea lui spirituală”. Tot el mai spune: “Cum e omul, așa-i și cântecul”. Deci, din punctul său de vedere și nu numai, valoarea creațiilor depinde de principiile spirituale etice și estetice ale artistului. Arta fără tendință e moartă. Ea vine de nicăieri și pleacă nicăieri.

Factorii valorici ai artei.

Creația se ridică la cote artistice valoroase și vine să reprezinte o cultură în adevăratul sens al cuvântului, când are o finalitate:

1. Educațională.
2. Estetică.
3. Socială.
4. Terapeutică.

Adică, să nu lipsească aspectul moral-evoluțional de formare a societății, catharsisul (*purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic*; DEX '98 (1998), progresul, îmbogățirea și tratarea sufletului omului. În lipsa acestor criterii, demoralizarea impactului cultural este inevitabilă. Corelația creator-consumator va fi în defavoarea consumatorului.

Modernitatea nu poate exista pe loc gol. Până nu demult, *folclorul* era un mijloc de educație spirituală, o școală de familie, prin care se perpetua unitatea unui neam. Prin cunoașterea culturii tradiționale, ce includea o gamă largă de activități creative, poporul își cultiva neapărat dragostea de frumos și de etic. Aceste două noțiuni în filozofia poporului nostru erau sinonime: dacă nu-i frumos, nu e nici bine. Și dacă frumosul, în viziunea unora, nu includea și esteticul, imaginația în creația lor avea parametrii „bunului simț”, excluzând cu desăvârșire grotescul și speculația din acest proces. În lipsa criteriului „bunul simț”, dar și a unei educații culturale, riscăm să scoatem *folclorul* din sfera în care își mai are locul. Cu regret, dar acest proces se observa deja la tânăra generație.

Geneza culturii moderne. Condițiile de viață în procesul tehnico-științific s-au schimbat și, odată cu acestea, s-a schimbat și modul de gândire, inclusiv și în activitatea creativă. Trăsătura colectivă de altă dată, este înlocuită cu trăsături ce denotă individualism și orgoliu. Dorința de autoafirmare cu orice preț include, desigur, o luptă în care armele sunt foarte diverse. “Nimeni nu poate evita și nu poate obliga un grup uman să nu abandoneze unele forme folclorice și să nu dezvolte forme noi. De exemplu, eposul eroic, gen cu mare forță de manifestare în evul mediu, în unele zone ale Europei, între care și România, cu prelungiri până în zilele noastre, nu mai găsește context de conviețuire în contemporaneitate. În situație similară sunt (...) și alte categorii legate de ritual. În compensare, cântecul liric a devenit o specie deosebit de vitală” [1, p. 23]. În acest context, noi am devenit cu toții martorii unui fenomen contemporan, reieșit din exodul moldovenilor, care are rol de catalizator în dezvoltarea temelor de străinătate și alimentează o bună parte din creatorii *folclorului* contemporan. Or, această temă a devenit o “găselniță” (pentru majoritatea “purtătorilor” de *folclor*), a doua temă fiind cea autobiografică, care ține de aspectul “individualism”... “funcția (unei opere) este un parametru istoric și social generat de nevoile grupului” [1, p. 23]. Deci, aspectul social-politic, prezent în toate timpurile sub o formă sau alta, a dictat direcția în cultura, din care *folclorul* nu face excepție.

Geneza culturii moderne ca și omul se desfășoară în condiții de frământări și contradicții, între bine și rău, frumos și urât. *Tradiția și modernitatea* se intersectează periodic, în acest fel, nici o cultură nu mai poate fi izolată. Etnocentrismul este invadat. ”Titu Maiorescu, preocupat de raportarea la valorile occidentale, avea să afirme: În aparență, după statistica formelor din afară, românii posedă astăzi aproape întreaga civilizație occidentală. Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și

literatura, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituțiune. Dar, în realitate toate acestea sunt producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc” [2, p.41].

Atitudinea de negare a culturii tradiționale în avantajul altei culturi moderne a fost sesizată la timp și de Titu Maiorescu (prim-ministru al României între anii 1912-1914), care declară un ordin, prin care se cerea o activitate desfășurată pe teren pentru colectarea *folclorului* de către intelectualitate.

“Pentru prima oară folklore apare în numărul de la 22 august 1846 al revistei *Athenaeum* din Londra. Arheologul Wiliam J. Thoms, într-o scrisoare semnată cu pseudonimul Ambrose Merton, propune ca acest cuvânt să fie întrebuințat pentru a exprima ceea ce în limba engleză era cunoscut sub numele de antichități populare (popular antiquities), sau literatura populară, deși este mai mult o știință decât literatură” [3, p.22].

În 1878, Comunitatea Internațională pentru Problemele Culturii indică formele de activitate în susținerea și păstrarea culturii tradiționale, fiind enumerate toate genurile de artă tradițională. În 1960, UNESCO desemnează ziua de 22 august Ziua Internațională a *Folclorului*. *Folclorul* nu trebuie privit doar ca o cultură a unei etnii. *Folclorul*, ca o totalitate de creații artistice a unui popor sau a unui grup etnic, este o parte componentă a culturii universale. El constituie un nod de legătură și o cheie în cunoașterea istoriei. “În anul 1848 revista ieșeană *Dacia Literară* a lansat sloganul *Datinile și credințele sunt arhivele popoarelor*” [2, p.74].

După cum menționează și Tatiana Gălușcă, folcloristă, prozatoare și publicistă, originară din Basarabia (31 dec. 1923 – 30 apr. 1993), în cercetările sale despre Petre Ștefănuță, folclorist basarabean, care s-a stins doar la 36 ani într-o colonie pentru deținuți politici din Rusia, în 1942 “Ștefănuță prima *folclorul* ca realitate în devenire, îl interesa tot – realitatea privată sub diverse unghiuri pentru a da o justă idee a ființei poporului nostru, o viziune largă care să integreze provincialul în național, și naționalul în universal” [2, p.76].

Anume din acest punct de vedere s-a dus o politică de denaturare a *tradițiilor* noastre, pentru a nu cunoaște adevărul adevărat. Este vorba de interzicerea accesului la informarea cu privire la propria identitate. “Petre Ștefănuță, care înțelege că oportunitatea culegerii și înregistrării *folclorului* în spațiul Pruto-Nistrea la începutul sec. al XX-lea reiese din indiferența ce domina în această privință în Basarabia din 1918, atrage atenția asupra acestui fapt în felul următor: Din Basarabia s-a cules, până astăzi, foarte puțin material folcloric. Nu s-a cules, fiindcă în tot timpul stăpânirii rusești pătura intelectualilor moldoveni, în mare parte înstrăinată, era lipsită de dragoste, interes sau curiozitate pentru viața moldovenilor...” [2, p.74].

Este în firea omului să caute ceva mai bun, mai frumos, mai altfel, mai „nu știu cum” și acest „nu știu cum” îndeamnă mintea să cugete, să inventeze, să creeze. În acest mod, omul este înconjurat de un șir de creații care consideră el că îi îmbogățesc viața. Așadar, spiritul creativ al omului, impulsivat de a-și facilita și înfrumuseța traiul, este un factor constant, dar nu întotdeauna și conștient în căutarea frumosului absolut. Procesul de creație va parcurge întotdeauna căi întortocheate pe care tot omul va trebui să le descurce și să le curețe de buruieni.

Interpretul de muzică populară. *Interpretul* contemporan este catalizatorul tradiției muzical-vocale și trebuie să-și desfășoare activitatea artistică sub pecetea culturii cu toate aspectele ei, conducându-se de sloganul “De la lume adunate și-napoi la lume date”, dar trebuie să știe că arta nu înseamnă o copie a celor văzute sau auzite. Corelația artist-artă trebuie să echivaleze cu noțiunile rob-stăpân. Interpretul poate să lase în cultura tradițională o urmă pozitivă, având la bază cunoștințe temeinice în domeniul de activitate, trecând prin cele câteva condiții spre formarea unei viziuni artistice cum ar fi: să studiezi, să aduni, să selectezi, să crezi, artistul urmează să se afirme, descoperind un cod personal în creația sa.

În lucrarea “Corelația provincial-național-universal. Viziunea unui folclorist”, Ana Bantoiș aduce câteva crâmpie filozofice ale unor personalități vis-a-vis de *modernitate* și tradiții, cum ar fi cele expuse de către profesorul de la Cernăuți Vasile Gherasim: “Suntem și noi capabili de cugetare profundă, suntem

și noi capabili de creație, însă un lucru să nu-l uităm: nimic n-are valoare, dacă nu e străbătut de seva ce pulsează în organismul poporului propriu. Viabilă și folositoare pentru omenire e numai aceea ce e manifestare a sufletului național. O cugetare adâncă, filozofică, va trebui să se nască din cugetarea adâncă a neamului. Atât artiștii cât și cugetătorii noștri vor putea aduce un aport progresului general al omenirii numai dacă se vor coborî în adâncurile vieții populare, dacă vor pune urechea ca să asculte bătăile inimii neamului, dacă vor ști și vor putea să se identifice cu aspirațiile acestui mare popor” [2, p. 76].

Fără prezența focului lăuntric, fără frământare, fără durere, fără prezența unei culturi personale, artistul nu contribuie nici la evoluția sa spirituală, nici la evoluția artei în general. Numai astfel arta se ridică pe o nouă treaptă față de trecut și prin acest salt ridică și numele artistului.

O copie, o simpatie exagerată față de trecut, frica de improvizare, de acceptare a tot ce e nou, tendința de *autoconservare*, nu sunt benefice pentru artă și stopează procesul de *creativitate*. Vine un moment când găoacea în care te-ai format devine strâmtă și atunci ești nevoit să recurgi la căutarea altui spațiu. Formele diferite de exprimare în *arta tradițională* au adus periodic acel nou condiționat de *modernitate* făcând astfel actualizarea ei inevitabilă. Aceste noutăți însă nu vin de nicăieri și nici pe loc gol, ci din gândirea colectivă a poporului depozitată în creațiile sale. “Din confruntarea vechiului cu noul rezultă inovația ca rezultat firesc al abandonării a ceea ce este demodat și din asimilarea unor componente moderne” [1, p.20]. Această continuitate va avea loc atât timp cât stă la baza fondul genetic de simțire și cunoaștere condiționat de un mediu tradițional-educativ.

A sta de o parte și a nega tot ce e nou nu este cel mai bun mod de a lupta cu elementele negative care invadează cultura noastră. Focarele negative se răspândesc cu ajutorul mass-media, cu o viteză ce o depășește cu mult pe cea din medicină. Ce putem face? Să ne educăm și să educăm.

“Un cântec ascultat are pentru fiecare în parte chipul cuiva sau a ceva drag” (Grigore Leșe). Impactul cântec-ascultător este diferit, în funcție de bogăția spirituală a ascultătorului, dar și de forța de convingere a artistului cultivat care are menirea să aducă creații ce poartă mesaje constructive și estetice – criterii ale valorilor artistice. Arta nu este numai pentru distracție. Născută din gândirea creativă, ea cuprinde toată gama de activitate și simțire a omului care, la rândul său, este produsul acestei gândiri creatoare.

Modernitatea nu trebuie înțeleasă ca pe un timp anume, ci ca o particularitate mai superioară ca trecutul. Ea trebuie să fie o treaptă, un punct de legătură între predecesori și urmași, aceasta din urmă fiind o condiție indiscutabilă. “Termenul „*modernitate*” provine dintr-un adjectiv latin recent, deoarece el n-a apărut decât în secolul VI d. Hr., într-un text al gramaticului Priscos de Cezareea la Casiodor și într-o scrisoare a papei Gelasiu care opunea „*patrum regulas*” (regulile stabilite de Părinții sinodali) recomandărilor recente, „*admonitiones modernas*”. Cuvântul „*modernitate*” va apărea în jurul adverbului „*modo*” care înseamnă momentan, imediat, acum. Dar „*modernus*” se află aproape și de „*modus*” care înseamnă normă, măsură” [3].

Reiese că, cuvântul *modernitate* exprimă și timpul, și norma. Trebuie să ne adaptăm acestui timp cu normele sale, dar nu înainte de a ne cunoaște pe noi înșine. Nu putem insista la o aderare a unei culturi, dacă nu ne cunoaștem valorile noastre și nu vom ști care e valoarea noastră, dacă nu vom cunoaște și alte culturi. Este foarte important ca fiecare artist să poată împăca valorile timpului cu contemporaneitatea.

Fără un echilibru între nou și tradiție, riscăm să ne rătăcim. “Relația tradiție – inovație, consideră Petru Caraman, trebuie să se bazeze pe un echilibru aproape constant, în caz contrar riscul degradării termenilor acestei relații și implicit deznaționalizarea nu pot fi evitate” [2, p. 86]. Periodic, se simte nevoia să revenim la izvoare. Această revenire pe parcursul istoriei a avut loc de mai multe ori. Continuitatea menținută se datorează căutării de sine. Atunci când ne pomem rătăciți în drumul mare căutăm un loc de acasă, unde suntem chemați de un instinct ce ne conduce înainte, numai dacă suntem alimentați de rădăcini. Atât timp cât vom menține rădăcinile vii, vom ști de unde venim și încotro mergem, ținând pasul vremii.

Referințe bibliografice

1. GHILAȘ, V. *Muzică etnică, tradiție și valoare*. Chișinău: Grafema Libris, 2007.
2. BANTOȘ, A. *Deschidere spre universalism*. Chișinău: Casa Limbii Române, Nichita Stănescu, 2010.
3. LEMENI, A. *Modernitatea – fenomen al atenuării sensului eshatologic al creației* [on-line]. [citat la 10 martie 2013]. Disponibil pe Internet: <<http://www.crestinortodox.ro/editoriale/modernitatea-fenomen-atenuarii-sensului-eschatologic-creatiei-70044.html>>.